

האנטישמיות היהודית בישראל

שלמה שרון

הנפש של היהודים, על חשיבותם, על דעותיהם ועל התנהגותם. "מחקרים" לא מעטים בנושא זה מגלמים את האנטישמיות עצמה במקומות לחשוף את משמעותה לגבי نفس היהודי. לעומת זאת, מיעוט המקרים השיטתיים, קיימים עדויות למכיר המתעדות את השפעותיה הפסיכולוגיות של האנטישמיות על יהודים רבים, בעיקר במשך חמיש מאות השנים האחרונות. השפעות אלו יזועות בחלקן כ"שנה עצמאית", או כ"אנטישמיות יהודית". תופעת השנה העצמאית או האנטישמיות היהודית מושכת תשומתלב ואומרת דרשו, דוקא משום שיהודים רבים ככל-כך נשאו אמנים לבית-ישראל חרף כל הלחץ שהופעל עליהם.

נראת גם שהאצת ההתבולות במאתיים השנים האחרונות, בהשוואה למאות שקדמו להן, הביאה בכנפייה ריבוי של גילויי אנטישמיות יהודית. יחס של זלזול ובוד כפוי יהדות והיהודים שמש/amצעי שכיח שבuzzratio הבינו יוחדים מתבוללים את ניכורם-/מדעת מזוהותם ההיסטוריית ואת קבלת הדעות הקדומות של האנטישמיות כאמת לאמתה. על תופעה זו כבר עמד אחד-העם בסוף המאה התשע-עשרה.²

² אחד העם, ח' נחמה.

קמתה של מדינת ישראל וקיומה כמדינה יהודית מעידים על מידת מופלהה של נאמנותם של רבים מבני העם לזרותם ולהכרת שיכונותם ההיסטורית, הדתית והלאומית. עם זאת, לאור המציאות הקשה שבה היו שרוויים חללים גודלים של העם במשך הדורות, אין פלא שלא כל בני העם שהגיעו עד הרים פטורים, כפרים וככובצות, מהשפעה הנפשית השלילית של השותה הארכאה בגולות על אבותינו ועלינו (ונעלם, לצורך הדיון הזה, מן החשמדה הפיזית של מספר כה רב של יהודים לאורך כל הדורות, החל מיימי חורבן בית שין).

העולם הנוצרי והמוסלמי, שבהם חי המוני בני ישראל במשך מאות שנים, פותח השקטות ודעתו, מותוכנותו וgesotot, על סטיותיהם החולניות והשתנות של היהודים ושל היהדות. השקפות אלה נוגעות כמעט בכל אורתות החיצים, וגילוייהם בתחומי הגיא, המוסר, חי המין, הכללה, הדת, הגוף ותפקידיו, הלשון, הלבוש, מאכלים, החשיבה, ועוד ועוד. כאשר העם השולט בחברה ובמוסדותיה מרים על טרדיומי חוליו וסוטה של קבוצת מיעוט החיה בתוכה או לעצם ומתרחק בגישה זו במשך דורות, יכולים ניתן להעלות על הדעת שבבני המיעוט, היהודי במקורה זה, יצאו ללא כל פגע בנפשם ובלא עיוותים שונים ומשונים ברגשותיהם ובדעותיהם כלפי עצם ולפיכך אחרים?

אין הקבלה בעולם לנצח היהודים בארצות המערב והמורחה התקיכון, שבוחן הי מבנה האמונה והדעות ומערכות הערכיס ספוגים בשנותיה היהודיות והיהודים ומושתתים עליה במשך ותקופה כה ארוכה. במדיניות רבתות, ובכללן מדינות דמוקרטיות, נפוצה האנטישמיות בזיכרון עד עצם היום הזה¹, חרף החיזוי המוטעה של חנה ארנדט, בשעתו, כאילן הנאציזם, בעצם הזועה שלו, הפך את האנטישמיות לתופעה בלתי-נסבלת.

לא רבים החוקרים, מכל המקצועות הנוגעים בדבר, שנסמכו לחקור האנטישמיות מבחינת השכלותיה על חי

¹ פרופ' שלמה שון מרצה בפסיכולוגיה חינוכית בבית-הספר לחינוך של אוניברסיטת תל אביב. ² יש הוא חבר מועצת המערכת של נטיי.

¹ Runnymede Commission on Antisemitism (1994), A Very Light Sleeper: The Persistence and Dangers of Antisemitism (London: Runnymede Trust).

³ Gilman, S., Jewish Self-Hatred: Antisemitism and the Hidden Language of the Jews (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1986).

לדעתם, את מהותם כ"שוניים", ואשר קבוצת הרוב השליכו עליהם, לפי תפיסתם. תוכנות אלה מהוות רשיימה של תוכנות "רעות" שהמתבוללים יכולים להשמיץ ולהזקיע אותן.

לאחר הרכבת הרשיימה של התוכנות השיליות, מסתבר כי שאר התוכנות שאין נכלות ברשיימה זו תוכנות "טבות" מוטרות! אם יאמץ המיעוט המתבולל את התוכנות הטובות בצורה מתאימה ויפויו, יסכים הרוב לקבלו לתוכה. זהו, לפחות, התודיט המציג במוחשבותם ובדמיונם של בני המיעוט. המתבוללים משליכים את התוכנות "הירעות" על יהודים אחרים, ורואים בהם אנשים שתוכנות אלה טമונות בהם או מאפיינן את התנהוגותם. כל זה מתרחש, כמובן, על יסוד ההנחה שהמתבוללים הם "הטובים", ושאן התוכנות הרעות דבקות בהם. קבוצת הרוב תבחן בזאת, אם כן, ותרכbam.

דוגמא בולטת לתחילת זה היא השמצת היהודי מורה אירופה, ה-Ost-Juden דובי הידיש, שהגיעו ממערב, עליידי יהודים שביקשו להתבולל בחברה הגרמנית ולהיראות גם כמו שרচשו שליטה מושלמת בשפה הגרמנית. גilmann מציג בספר את סיירוי חיהם של טופרים יהודים (שהתגלו ברובם) בעולם התורבות הגרמנית, שאימצו לעצם שורה של סטריאוטיפים גזעניים ביחס ליהודים "אחרים" (כגון אלה ממורח אירופה), שהיו מופעים בסיפורות האנטישמיות של התקופה. השלחת התוכנות "הירעות" (פיגור תרבותי, שפה לקויה, טטיות-מן, והודע וודע) על יהודים אחרים שנאה כלפיים, עלילתיים, ועוד ועוד) על יהודים אחרים שימושה כמנגן החצנה (externalization) ש"הוציא" החוצה את חרדיים לבני מעמדם בחברת הרוב והתפטרה מהם, בחלוקת פחות, על ידי הדקתה ליהודים "נחותים". כך מצאו המתבוללים מקלט מתוויות הסטריאוטיפים האנטישמיים שרווחו בציור הנרכי. השנאה העצמית של היהודים המתבוללים משקפת אפוא את המיתוסים שפיתחו לגבי טיב זהותם כיהודים. הם הגיעו לסטריאוטיפים כמערכת תקפה של תיאורים לגבי זהותם היהודי, ושנתת יהודים אחרים שימושה אצל תחליף לשנאותם כלפי עצמם.

אנטישמיות בציונות: גישתו של יחזקאל קויפמן

הסביר של סנדר גilmann לאנטישמיות היהודית התבפס, כאמור, על עינו ביצירות של סופרים והוגים יהודים בגרמניה. חמישים שנה לפני הופעת ספרו של גilmann פרנס יחזקאל קויפמן ספרים ומארבים שבhem נוותה את הגורמים שטיוו להשזרתו של העם היהודי בגליה ולשלבו בשנות גלוות.⁵ קויפמן זיהה ובדק גם את התופעה של אנטישמיות יהודית שהונתגה בכתביהם שונים בתנועה הציונית, ועמד על ההשכלות הרשותיות של מפעעה זו על הנער היהודי ועל המשך פעילותה של הציונות. היום, שלושה דורות אחר פרסום דבריו, נראה אזהרותו של קויפמן כנכואה.⁵

האנטישמיות של היהודים ושל הלאיהודים גם יהוד וחופפת, לדעתו של קויפמן, את התוכנות הבאות, בחלקן או בשלמותן:

בקשר ליהדותם ולקבלתם לחברת הלא-יהודית השליטה, שימושו בידי גilmann נתוני יסוד למסקנותיו ולפרשנותו לגבי אופי השנאה העצמית היהודית.

לא כל מרכיבי תורתו של גilmann חדשים. חלקם הועל והוברו על ידי חוקרים שככטו בעברית שנים רבות לפני פרסומם עבודתו, כגון אחד-ח'עט בזמןנו, ובשנות השולשים האחרונות זו – יחזקאל קויפמן. בחלק השני של מאמר זה עיין בתרומתו של קויפמן להבנת האנטישמיות היהודית. תחילת נתייחס בירתר פiores לעבודתו של גilmann שהוא, כנראה, התורה המקיפה והענפה ביותר שחתפרסהה עד עתה לחבנת התופעה, הנפוצה היום במידה מוג�ה.

gilman סבור כי השנה עצמית של בני קבוצה מסוימת מתפתחת במצב שבו חבריה תופסים את עצם כמצאים "מוחץ למועל" ביחס לקבוצת התיהותם כלשהי (במקרה זה – החברה הגאנונית הנוצרית) השלטת במקדי הכוח של החברה. קבוצת המיעוט ש"בחוץ" מקבלת כאמת את המיתוסים, הדמיונים והתוכנות שקבוצת הרוב מייחסת לה ולהחברה. בני המיעוט מודמיינים לעצם שקבוצת הרוב אכן מקבל אותם ותרכbam אם הם, בני המיעוט היהודי, יתאימו את עצם לחברת הרוב ויסגלו לעצם את דפוסי התנהוגות ותרבותה.

קבוצת התיהות השולטת, מצד אחד, מבקשת להטמע את קבוצת המיעוט ולהבלעה, כדי לצלצץ את האיים על מעמדו ועל כוחה הנשקר מעצם קיומו של קבוצת מיעוט. האיים נבע מכך שהמיעוט מלאץ את הרוב לעמוד מול קבוצה של זרים. אך במקביל לכך שקבוצת הרוב מבקשת למחוק את המיעוט, קיימת אצל קבוצת התיהות גם מגמה להשיג תוצאה היפה, והוא – לשמר את קבוצת המיעוט בעינה תוך כדי החזקה מרוחק. נוכחותה של קבוצת המיעוט מסמלת את השליטה החברתית של הרוב בקבוצת אחרת ומאדרה את מעמד הרוב. היעלמות המיעוט הייתה נטלה מן הרוב את ההזדמנות להפין קבלעם את עצמה החברתית. היחסים המורכבים הללו בין קבוצת הרוב והמייעוט מבליטים עד כמה לכודיה קבוצת המיעוט (היהודי) במלכות מבהינת מעמדה ביחס לחברת (הנכנית).

בנ"ז מיעוט המבקש להתקבל לחברת הרוב ולהיקלט בה חייב לעקור את המנגמות המנגמות הנוצרית. ככל שייזהה עם הרוב, כך יקבל על עצמו בתנאי לקבלתו את ערכיו, את עמדותיו ואת דרישותיו של הרוב. מכאן משתמע שככל השואף להתקבל לרוב ונמצא "מוחץ למועל", מאיץ את העמלה האומרת שהמייעוט עצמו "אשם" בכך שלא התקבל בחברת הרוב. הרי הרוב מגדיר מה מוטל על המיעוט לעשות, כיצד להתנהג, מה לחשוב ובמה להאמין כדי להיות מקובל, בני המיעוט, המעווניים להיות חלק מן הרוב, חייבים – לדעתם – לאמצן את הגדירות הלו ופועל בהתאם. לפיכך, היגייניסטים בתרכות או בהתנהוגות שהמתבוללים מקרב המיעוט יגנו כיגייניסטים בזווים ובבלתי רצויים האפייניים לבני קבוצתם, הם, למעשה, השתקפות של השנאה המופנית כלפי המיעוט מצד הרוב, כפי שתוטפים ומרפשים אותה אנשי המיעוט עצם.

דרישות הרוב הן תמיד דרישות התובעות מבני המיעוט להשתנות, לעתים שנייה יסודי ביותר. שניינו טוטלי איינו אפשרי ברוב המקרים. לפיכך, אופיינו בני המיעוט המבוקשים להתבולל יתמקדו בתוכנות מוגדרות המביאות,

⁴ י. קויפמן, גולה ונכ' (תל אביב, דבר, 1932).

⁵ י. קויפמן, "חוובן ה' פש", מאוגנים (טבת, 1934). הופס גם בספר בחבלי חומן (תל אביב, דבר, 1936), עמ' 274-257.

⁶ י. קופמן, "אולטנו וה' שרת עצמי", *מאדים*, 257, 1939, עמ' 129-154.
⁷ שם, עמ' 257.

⁸ י. קופמן, בין מיטבַת (חיפה, בית הספר הריאיoli, 1952), עמ' 162-161.

מקבלים דברים כחוויות: טיז מילונים סורסורים היו שם, ומפני זה שאנו הגוים אוטם – ובצדך. הרים, מורים, סופרים, מדריכים וכי פומים באזוניהם – לשם "חינוך ציוני"! – כל חיים את הפומון הזה. זה חמישערה שנה אני שמעו אותו השבר "סוציאלגי" ו"היסטוריה" מפני כל חדש של מתבגרים, נערים ונערות מכל "זרמים". ומפני זה חובה עליון להטעים ולהזכיר ולhattיעים, שכל התפיסה הזאת אינה אלא **תפישה אנטישמית** כאב. אנטישמית היא, לא מפני שיש בה קטרוג על ישראל, אלא מפני שיש בה קטרוג כאב. כי זה מהותה של האנטישמיות בדור תורה: השק. עם ההשכלה פרץ לתוכה של היהדות זרם דלוך של מחשבת-יכוב אנטישמי. בשנות העשר למאה זו הטילה האנטישמיות את זומרת גם בתנועה הלאומית. פרי היזומות הזה היה תורה, שהיהודים הגלותיות היה **"פרוטית"**, **"סוציאלית"**?

כאמור, הקטגורים היהודיים מקרוב התנועה הציונית בדבר הטפלות היהודית התעלמו מן האמת החברתית הכלכלית, ויחסו מצב תעסוקתי מסוים ליוצרים בלבד, שעשה שמצע זה היה נחלת העמים בכללם. טענה זו היא תכונת "היהדות" שקופמן זיהה כאחת מתכונותיה הבסיסיות של האנטישמיות.

ללא היהודית נילויים טריים לא מעטים, אך קופמן מדגש שאין להציג את הטרגדיה של הגלות ושל פיוור העם היהודי בקרוב עמים רבים, שאירוע בעקבות אירועים היסטוריים מסוימים (כיבוש ארץ-ישראל עליידי רומיים, גירוש היהודים מארצות רבות ובכללן אנגליה, צרפת, ספרד, פרגוגול, ועוד), כאיל מקרה ב'יתא' של היהודים. אין לזכור את הגלות ואת תוכאותיה לזכות פנים או ליקוי באופי הקרןנות עצם, כאיל חם "אשימים" בו, ושבאמתנו ניתן להסביר או אפילו "להציג" את רדייפתם. את הסופרים ודוברי הציונות שהפיצו תורה זו האשים קופמן בעיות אנטישמי הזהה עם זה של האנטישמיות הלא-יהודית. הטענות משתדרת להתגבור על אסון הגלות עליידי נואלה לאומה ושיבחה לעצמות מדיניות לפחות פי תורתו של חרץ. אסור להציג מטריה זו כאיל יש בה משום מון תרופה לתכונה פתולוגית הטמונה בעם היהודי, אמר קופמן.

כתב קופמן וגילמן סוללים את הדרך להבנת גילויים של אנטישמיות בכתיביהם של סופרים מסוימים בישראל היום. הקולות המティחים בייחודי הגלות את אשמת "הטפילות" נדמו כבר מזמן. עם שקיית החלים הסוציאליסטי והקומוניסטי, אוצר המונחים של מרקס על חוסר פוריות היהודים, טפילים, אחוזות הפרופולטראון, וכיווץ באלה, איבד כליל את משמעותו המוסרית, והחברתית והכלכליות. חיסול הגטו עליידי רצחים והתבולות הביאו לסיומה את תקופת השפות היהודיות: אין יותר "מאושל" (יידיש) או אספנול (לידין), אלא נוטalgיה. אין השפעות של הרעיון טרם נמחקה. תשומת-הלב עברה מאירופה, בה שרדה קתילה יהודית קטנה ביחס, אל ישראל

1. הבדות – היא מأشימה את היהודים בחטאיהם שאין בהם כל;
2. ההכללה – היא מגבלת על הכלל את אשמות היחיד;
3. היהוד – היא מייחדת ליהודים חטאיהם שאינם מיהדים להבשים;
4. החומרה – היא חושבת להם לחטא מה שאינו נחשב לחטא אצל אחרים.

הרעין האנטישמי המרכזי שנלחם בו קויפמן הוא הרעיון שהיהודים הם טפילים בכלכלת העמים.⁶ הציונות שאבאה רעיון זה מן הסוציאליזם והפיצה אותו כאחת מטענותיה נגד היהדות הגלות. מחות רעיון זה היה שהיהודים לא עסקו בעבודה "פורייה", על-פי הנדרתו של מרקס, והוא מועבדת עמים אחרים, ועל כן שיימו קרבן לאנטישמיות. גישה זו, שהופיעה כמושיב בימיו התעצמותה של הציונות הסוציאליסטית בארץ-ישראל, והשミニה את היהדות הגלות בטפלות, וכמה לנני חרוף מפי קויפמן, שנס הוכיה את אי-וילתה בחוכחה סטטיסטית פשוטה: התפלגות היהודים במקומות המשחר בראשית המאה העשרים בארץות שונות באירופה לא הייתה שונה, ואף הקבילה, להתפלגותן של יהודים אותן מקומות. את הפרט הזה השמייטו הציונים מההשמעות שהשミニו את יהודי הגלות, והצביע רק על כך שהיהודים רבים עוסקים במסחר, שנחשב ענייני הסוציאליסטים לעובודה לא פוריות.

אך קויפמן שף את זומו במיזוח על כך שתענת היהודים הסוציאליסטיים בדבר טפילותם של היהודים בغالיה שימושה הצדק לא רק לשיללת הגלות, שהיא "עהוצה" כנראה לצינות, אלא – וזה החמור מכל – גם להצדקת האנטישמיות הלא-יהודית נגד המוני העם היהודי בغالיה. הגוים צדקו, כמובן, בטענה האנטישמית שהיהודים טפילים בחברותם, ולכן טברו הציונים שלא בצד נרדפו היהודים, וכך לימדו את ביהם. ננד גישה זו יצאה יחזקאל קויפמן בשוף-קצף:

קטרוג אנטישמי כחוב

נאת גלות להחות ועמוקה – זוו המקור הנפשי של נאציות ברנר. שנות הגלות היא זכות גדרה, ואיתה וראי נוכר לו. אלו מרכיבים ראש גם לפני תוהר נפשו של ברנר וגם לפני גול חייו. אבל חלילה לנו להימנע מושם כך מלהגיד את האמת על תורותם. בפרשיות שונות יש בתוכחותםليل ספק דברים נכונים, אבל ביסודם עומדת תוכחה זו על שקר אנטישמי, שבמי הדור והhoe קיבלו והניחו אותו לבאים אחרים עד עצם היום הזה; והיינו: על הבדות, שהעם היהודי הוא "עם לא-עובד", או – בסגנון של טאה – עם של "פרוטיטים", "סוציאלרים". השאלה היא בעצם לא שאלת ברנר. כל משכילים וחכמים ששליל "ציוני" פסק לך פסק זה על אלף שנות גלות: עם של סוציאליסטים: כל תינוק של בית ובן יודע עתה מה טיבם של היהודים "שם": אדוקים היו וטرسורים! בני דורו של ברנר הרגישו עוד אולי, שיש בתוכחה זו מ"מייטב השיר". שהרי סוף סוף ראו בעיניהם המוני היהודים. אבל הדורות הגדלים בארכ

היא עובדה, אך אין הכרח שמדובר זו תקופה יהודית במחותה או באופיה. היהדות היא דת לאומיות של קנות, ומאミニיה קנאים ונדלים חסרי סובלנות כלפי העולם הנכרי בכלל והערבים בפרט. לפיכך, כך גורס הטיעון, חובה להתנער מן המסורת הדתית היהודית כיסוד לתרבות ישראלית וכఆידיאל תרבותי ולאומי. עדיף שהישראלים ייגלו מהזהותם עם היהדות התנכית, ובוודאי שגם היהדות הרכנית של התלמוד והפרשנים המאוחרים יותר, כי תורותיה של יהדות זו נוגדות את הדמוקרטיה. דבקות בדמוקרטיה היא הערך העיקרי של קיומו זה הצדקה בכלל. הטוענים, ובcludיו ספק אם יש לקוים זה הצדקה בכלל. המסורת היהודית התיאשנה ואין לאפשר לה להחליף את הדמוקרטיה. כל עוד ישראל דבכה ב'פִיקְצִיה' שהוא אرض יהודית בעלת זיקה, קרבה ואחריות ליהודים בארץות אחרות, אין לה סיכוי לישב את הסכון עם ארץ ערב או להתקבל כחברה שותפות למשפט העמים.⁸

מובאות נבחרות מספרות התלמוד וכן הספרות הרבנית מכל הדורות מוכחות, לדעת המחברים והסופרים הללו, מה שהציג עליידי דברי הכנסתה הכתולית כבר ביום הבינים ואומץ, בשלב מאוחר יותר, גם עליידי אנטישמיות מוסלמיים, דהיינו, שהتلמוד הוא מקור השראה לשנתה הגויים היהודית.⁹ למעשה, האנטיימות הישראלית החדשה מגלה סמן מובהקם של השמעות התלמוד כמי שהיתה נפוצה בימי הביניים ובאיורופה המודרנית, בדומה לו שבמסמך האנטיימי המופיע ביטורם בעולם – "הפרטיכלים של זקנין ציון".

הdemocrattih "האמיתית", גורסת האנטיימות הישראלית, מחייבת שפחו השלטון בישראל יתחלק שווה בשווה בין יהודים ערבים, ושלא די במתן שוויון בפני החוק לעربים בישראל. רק כך תפזר ישראלי את סבך בעיותה הפוליטיות והחברתיות שנוצרו על ידי אבותה הציונות ומדינת ישראל. הקשר הרגשי הנוטלgi של אבות היישוב היהודי הציוני עם היהדות משתקף בחלקו במגילת העצמות של המדינה, שבה מופיעה התיאחות עצומה ומעורפלת למשגים כגון "צורך ישראל", "העם היהודי", "מוסר הצדקה של נביו ישראל" ועוד, ככל המושגים המערופלים הללו הובילו במשמעותם היחסים בינינו לבין הערבים. ברור שהיהודים הללו לא הבינו את מלאו ממשימותם כאשר הקימו וניהלו מדינה דמוקרטית. כל אלה הוזרים ליקויים את ישראל כמדינה יהודית, כ"רכשות" של העם היהודי, שהיא המשך ההיסטוריה, ההבות והדת היהודית, ובכל זה כל אלה שהקימו יישובים יהודים בשיער ובגולן, מוליכים שלל – לפי תפיסה זו – את אזרחיה מדינת ישראל, מפני שהם אנטידמוקרטיים או אידטומוקרטים.

מדינת ישראל כמושא האנטיימות היהודית

תנאי החיים החדשניים במדינת ישראל דורשים שינוי ביחסינו לאנטיימות היהודית. הבית אחד של חינויו הוא שאובייקט האנטיימות אצל לא יהודים רבים, ואצל היהודים הללו, העתקן מן היהודי כפרט אל המדינה כולה.¹⁰ הכוח העמוק לмотו ביקורת

והמורח התקיכון. תחיית הריבונות של העם היהודי בארץ והשפה העברית לא הספיקו כדי למנוע את התופעה בת מאות השנים של אנטישמיות יהודית.

המציאות המביכה של שנת יהודים מוקנת עיירה, אך לא בלבד, מארצות עבר, ויהודים רבים מתחבטים בשאלת מזועם הם מוסיפים לשם קרן לשאה כה מפקת. אך תופעת האנטיימות היהודית בישראל אינה מוגבהת לשנתה הスピיבת הנכנית, ואין בישראל חברה לא-יהודים השלטת במקורות הכוח של המדינה. היהודים אינם בחוקת קבוצה "שמוחץ מעגל" בחברה הישראלית. לעומת זאת, נראה שהיהודים בישראל פטורים מן האילוץ לבקש מקבוצה אחרת לקבל אותם לרט העיקרי של חברה לא-יהודים. כן אין כל יסוד בישראל לדבר על "המלךות" שהיהודים היו לledonם בה בגלות, כשהם רוצחים למוחק את זהותם הקיבוצית ומайдן גיסא – שמורמים על

⁸ יוסף אורן, *ההתפקיד
בסייעות הישראלית
(ראשון-לציון, יחד,
1983),* וגם מאמרו "הה-
לום הציוני וברורו",
תביב R. ; 4/94,
Wisse, If I am Not For
Myself: The Liberal
Betrayal of The Jews
(New York: The Free
Press, 1992). Hillel Halkin,
"Israel Against Itself",
Commentary, Nov. 1994,
p. 33; יוסף אגסי, *בין ذات
ולאום: לקרואת זהות
לאומית ישראלית (תל-
אביב, פפרוט, אוו' תל-
אביב, 1984),* דן מירון,
"מושרים ובונים לבני-
בלבבו", אורה, אלמנת
לדברי ספרות אומנות,
כתר, עמי (135). אורציו
ברונמן, "צידם בתחרות
מכבאי", משא לפופולר,
דבר, 12.9.86, עמ' 19. אי'
לבונזון, "היהודים ודמי
קריטיות – רהරורים
אישיים", עיון משפט
(1995, ינואר (ו'ט, 3),
עמ' 453. אחרון מגד:
"יצר החטאבות הילש-
ראלי", מוסף הארץ,
10.6.94.

הערות על האנטיימות היהודית החדשנית

לציווית היו תמיד מתנגדים רבים מקרב העם היהודי ולרא רק מחוץ לו. לא מעטים שללו את הקמותה של ייחודה פוליטית-לאומית יהודית בכלל סיבות מסוימות שונות, שרובן ככל הכתובו במשך שנים. היום ברור שמדינת ישראל ותיהה בקרב הקהילה היהודית הגודלה ביותר בעולם זו הפעם הראשונה אחרי חורבן בית שני, למוגנברלכם של מוגנדי הציונות הפוליטית.

אך מעל ומעבר לסבירות ההתנגדות שיצרו ועלו מזו ראשית ימיה של הציונות, נשמעת עתה נימוחה חדשה, צורמת עוד יותר, באוצר הטענות נגד המדינה, והיא האנטיימות של יהודים מסוימים בישראל. לחופין, יתכן שמדובר בתחייתה של טענה אנטיימת נוצרית עתיקותיים אשר מלחמת גסותה הושתקה בשנים האחרונות, והחלחה לחוזה חדש בכתבים של סופרים ואנשי אקדמיה מסוימים בישראל של היום.

המסר העיקרי של טיעון זה הוא שאם שישראל כמדינה

⁹ Lewis, B., *Semites and
Antisemites: An Inquiry
into Conflict and Preju-
dice* (New York: W.W.
Norton Co., 1986)
חד בעמ' 216.

כאמותה-המידה העיקרית לחיה התרבות של, ולא המשכיות עם העבר. יהודים הדבקים עדיין בעבר ורוצחים שהמסורת היהודית תזכה לטיפוח ולפיתוח בחברה הישראלית הם אנשים בעלי השקפה אוטו-סיטית, מישנת ואנטר-צנטרית, ולפיכך הם גם בעלי השקפה מנונת ומסובבת. עיוזת הדמוקרטיה התזוסף לאחרונה כהאשמה שבבה משתמשים יהודים אנטישמיים נגד מדיניות ישראל כמו-יהדות: אין זה דמוקרטי שהיהודים, כקבוצה אתנית-לאומית, יכולו גיאוגרפי וצוף כמדינה ישראל, כל להפוך את היהדות הפוליטית השלמה למטרת השנה. עבר הופנה טעה ז' לא-יהודים, או שלבוקצה אתנית אחת היה רשות באוכלוסייה, או שלבוקצה אתנית ישראל.

מוסרית לטען בעלות לאומיות על מדינת ישראל. בדיקת השקפה זו, שיש לה אופי מתובל מובהק, מעלה שהיא מלמת אחותות אמותה-המידה של האנושיות כפי שהחגנו והוגדרו עלי-ידי גלמן וקייפמן. בכתבים המציגים את ההשקפה האנטישמית הזאת מובוע רוג' ביסיסי כלפי יהודים שומרי מסורת במובן הלאומי או במובן הדתי-לאומי שלא עברו חילון מוחלט ולא התערו כלל בתרבויות הנכירות. החילוניות דוגלת, כמובן, בפלורליזם אתני ובשלtron פוליטיסטי המשתרף בני עמים שונים, שעה שהמשמעות היהודית מזויה עם שבויות אוטו-סיטית – היהודים למען היהודים! הועם, או הבושא, שבכתבים אלה מחשיכים קואליציוניים עם המפלגות הדתיות. העם חרוג הרבה מעבר לאירועים פוליטיים חולפים ונען בהשיפות ועמדות בסיסיות ביתר.

החילוניות גורסת, שכדי להיות מקובלים על העולם הנכרי ולפעל לפי אמותה-המידה הבינלאומית של מוסר העמים, אל מהם ליהודים להיות "יהודים" יותר מדי, גם לא בארצות, כי בכך הם משווים למדינות ישראלי-יהודית במקומות דימי של מדינה פוליטיסטי. עניין היהודים שורצים לחקות את האתוס הציורי של ארצות-הברית, מההווה, לדעתם, אבן-פינה לדמוקרטיה אמיתית, יש בכך משום גם רציני. כנראה, אין החוגים הללו מתחשבים כלל בדגימות חלופיות של מושטר דמוקרטי כמו הולנד, בליה, דנמרק, שוודיה, נורווגיה, פינלנד, שוודיה, יפן, טאיוואן, יונן, תורקיה, דרום-קוריאה, ועוד, שנן מדינות חיל-לאומיות ולא רב-לאומיות כמו ארצות-הברית או קנדה. ההשקפה המשותפת מדינה יהודית צומחת היישר מתוך קבלת מדיניות אחרות, וועליתו, ובעיקר של ארצות-הברית, בקבוצת התייחסות הקובעת מה רצוי ואינו רצוי בהתנגדות היהודים. בריאיון לעיתונות (ב-9.5.95) אמר אחד משרי השמאלי שרצו להיגמל מ"אלחי צבאות" ולאמץ את המזוזות של היהודים. מנקודות-ראות זו, ישראל היא מדינה "מחוץ לمعال" שירשה את התקפיך שללאו היהודים בחברה הנכricht בגולה, אשר בקשו להיספח על תרבות הרוב, ועל הפנטזיון שלה בכלל זה.

הסיבה ל McCabe זה של ישראל, כמו-המדינה "בחוץ", נעיצה מן הסתם בהזדהה, בעובדה שישראלי מתעקשת לדבוק בשורשיה ההיסטוריים היהודיים. לו היו יכולים להיחלץ מן הקשר הזה, או לפחות להחליש ולצמצמו עד למזער, היה בכך כדי לסלול את הדרך למדינה דמוקרטית אמיתית והיינו מתקלים ביותר קלות למשחת העמים והיינו גם מובנים יותר.⁸

קבוצות חילוניות בעלות מכוונות של התבולות תפוטות

על היהודים והאשומות בשל חטאיהם, צמחו במשך זמן ממושך כל כך בגלות, לא בוטלו עם המעבר ממעמד של מיעוט למעמד של עם ריבוני על אדמותו ובמדינתו. המכוניות האנטי-יהודית הישנה כלפי תוכנות הפרט היהודי, שהתקדמה בלבוש, בדיבור, באוכל ובძפסי התנהגות שונים, מצאה פתאום את עצמה חסרת אובייקט מותאים, מאחר שרוב רוכב של העם כבר סיגל לעצמו דרכיו התנהגות של לא-יהודים. לאחר כניסה של חלק נכבד מהעם בשטח גיאוגרפי וצוף כמדינה ישראל, קל להפוך את היהדות הפוליטית השלמה למטרת השנה. עבר הופנה טעה ז' ל"יהודים הרעים", לאלה שלא התבולו במצבה ולא התנהגו לפי ציפוי קבוצת החתי-יחסות הלא-יהודית. מכוניות זו כבשה לעצמה מקומות כנורמה חברתית בקרב חוגים ורחבים של יהודים שהתיישבו בארץ-ישראל בין שתי מלחמות-העולם, ונסרה חלק מה"תרבות" הישראלית החדשה, החילונית הקייזונית.

הمرד נגד היהדות הדתית שהקיף קבוצות שלמות

במנה הציוני, נסף על התבולות התרבותית שפקדה את בני ישראל באירופה לפני עלייתם ארץ, הניחו את הייסודות לאדישות, להתרחקות ואיפילו לעוינות כלפי המסורת היהודית. עוינות זו היתה טמונה גם באידיאולוגיה הסוציאליסטית שאימצו יהודים רבים, כפי שהזגש דוד ברגרוין בהתקפותו שלוחות הרسن על "השומר העיר".¹⁰

מייחסים לחוים וייצמן את האמרה שהיהודים רבים הגיעו הארץ בין המלחמות כשם צועדים בין שני ספרים, פשר החלומות של פרויד בידם האחת (ז' ימין, כנראה) לבין הקפיטל של קרל מרקס. נס' שתמכנו העולמים בציונות, החזון הציוני שלהם עוצב לא כמעט בצלמה של התרבות הלא-יהודית שנולדו וגדלו בה, או בצלם האידיאולוגיה הסוציאליסטית, שליפה העם היהודי "ירצוי" בעצם הוא עם של פועלים, השיעיכם לפוליטיה-העולם", הוא אומר: "הפרולטариון הקוסמופוליטי".

זוקאל קויפמן הצליף במפלגת העבודה וכך על דבוקותה באידיאולוגיה הסוציאליסטית. לדעתו, תורה זו הוקה לכלכלת היישוב ולפיתוחו, והוא תורה זרה ברוחה ובמהותה למטרות המפעל הלאומי בארץ-ישראל. חמורה יותר היא העובדה שהאדידיאולוגיה הסוציאליסטית מושתתת על הנחות אנטישמיות ומסינה את דעת היישוב מן העיקר של יישוב האדמה הלאומית, אל הטף של רפורמה כלכלית סוציאליסטית.¹¹

קויפמן לא הכיר עדין את הגרסה החדשה של האנושיות היהודית, שלפיה צריכה המדינה לאמץ את דרישות העמים המופנות אליה מאירופה, מארצות-הברית, מארצות ערב, מהכנסייה הקתולית ועוד. השמאלי הפוליטי תפס את הלאומיות היהודית ואת שאיפותה לעצמאות מדינית כשאיפה פגומה מיסודה בכלל העובדה שבארץ ישראל התישבו ערבים ובס מדייניות הארץ. לפיכך, טען השמאלי, לא הייתה הזכות ליהודים לראות בארץ-ישראל נחלה בולדית של העם היהודי, ובוודאי לא כמדינה המבוצאת המשכיות לאומית, דתית ותרבותית של

המסורת היהודית שנשללה כבר על-ידי יהודים טורדים. הזגס של דמוקרטיה כנונה הוא ארצת-הברית – מדינה רב-לאומית שהשנהרכה מכבי תרבות אתנית כלשהי. ארצת-הברית רואה את ה"קדמה", הווי אומר העתיד,

¹⁰ יש ריב, על הקומו-סם והציווית של השומר התאזר (תל-אביב: הצע-את מפא"י), 1953.

¹¹ קויפמן, "אומה ומעמד", בהכליה הומן, (תל-אביב: דבר, 1936), עמ' 9.

היהודים הטענו או נתקו, אינם יודים ל עמוק העניין זה. הם מוסיפים לדוק בציפייה המופרכת והטרוגית, שהקלקה עצמית קולנית יותר, מולה במאימים מוגברים לתיקון עצמי "מוסרי", על-ידי ישראל כמדינה ועל-ידי יהודים כפרטם, יוביל לבסוף לאלאת ישראל ממכת האנטישמיות. החטא עדין שוכן בתוכנו! התהבותות, קרי: אימוץ דרישותיהם של האומות כלפי ישראל כמדינה והתנערות מזיקתנו מהותית למסורת הלאומית-דתית-תרבותית של העם היהודי לדורותיו, היא תהיה דרך המלך לאולה.

כל הלחמים שלמדו מן ההיסטוריה, המזהירים אותנו מן האיוולת הטמונה בגישה זו, נדחים הצדקה. נשפכים עליהם לעג וככל שחייבת פתולוגית, או כniccol בلتיהוון ובלתי-מכובד של הסבל היהודי הדרומי לכט וקבעו שוכר השואה נושאumo כאב כה רב ועמוק לו ולדורות הבאים עד שיש להתייחס לכל הלחמים המשתמעים ממנו כל לקרים חדשים.¹³ השקפה זו היא השקפה "מציאותית" ולבירלית, ולעומתה – ההשקפה המכירה באירועים ובנסיבותיהם ליוזדים בימי מלחמות-העולם השנייה ושמורתם על זכרם, מתוארת כיעות פסיכולוגי ונפשית ומדינית, ואלה שבפניהם מסה היהדות להן על עצמה הם בגדר צופים מן הצד חפים מפשע.

יש מקום לתמיהה לגבי השאלה בכמה מדיניות בעולם (להוציא את גרמניה) מזהירים אורחים מסוימים את הציבור מפני זכר תולדות האומה; היינו שהחורך לבסוף מן הכאב ומן היסורים של סבל עמו ורדיפתו, בעיקר בקרב יהידי ישראל, מעיך כל כך עד שזכר האירועים מגויס לשירותה המטריה של התבולות לאומיות: האם היורשה האנטישמית הוכיחה ליוזדים שמסוכן מדי להיות יהודי, ומסוכן עד יותר להיות מדינה יהודית, מכדי שיודה נדאיה להמשיך בכך; لكن מודבקים על עצם זכרה של הירושה הזאת תווית של מחלת יהודית. נקרים אנטישמיים רצחו יהודים על-פי הרצונם שם עם חוליה, סותה ומנחיל. יהודים אנטישמיים דוחקים בנו לנוטש את הזיכרון הקולקטיבי שלנו כי הוא מחליא אותנו שאנו נוכרים כיצד ומדוע נרצחו יהודים. במודון זה לא התרחקה ישראל מן הגלות: ככל שהשתנינו, כמובן, כך נארנו ללא שינוי, כאמור הפתגם הצרפתי הידוע.

עתיד המדינה בעבר – יהודית!

מדינת ישראל רק החלה להתמודד עם האתגר של המהפכה הציונית בחיי העם היהודי.¹⁴ הบทוחת הקיום הפיזי של העם באמצעות עצמות מדינית היתה, נשאהר, וכנראה ותוסיף לחיות נושא ראשון במעלת בסדר העדיפויות הלאומי של ישראל. אך גלי השנהה העצמית והאנטישמיות היהודיות הנשברים על חוף המדינה ושוטפים רגבי אדמה שלמים מתחת לריגלו, אינם מבשרים טבות למורל, לבrioות ולהתפתחותו של העם היהודי בישראל. אל לנו להשיקע את מאמצינו אך ורק בקיים החומריאי, הטכנולוגי או הכלכלי. לתהוםם אלה יש כמובן חשיבות שאין בלטה, אבל בכל זאת הם רק אמצעים

את החברה הישראלית כחברה המוחלקת למגוירים טובים ורעים. ה"רעים" מושמצים וverbis תהליך ממושך של זה-לגייטימציה, לפעם אפל של דמיונציה. דעותיהם ביחס לנושאים כמו ריבונות יהודית בישראל מזווחות עם רשות, כאשר הרעיונות "טיבונים" הם אלה הדוגלים בגישה החילונית המערבית (קרי: נטולת היהדות), פוליטית ותרבותית אחת. כל התקשורת בישראל מזגינים ללא הרף, לדבר שכבר מעל לכל שפק, את פילוג האוכלוסייה לפלגים מנוגדים בתחוםים שונים (בעיקר בין דתיים וחילוניים). ראוי לציין שהמידע המהימן שהתקבל ממחקר שיטתי על האמנויות והדעות בחברה הישראלית

¹² שי לוי, ח' לוייסון וא' צץ, אמונות, שמיות מציאות ויחסיים חברתיים בקשר היהודים בישראל וירושלים, מכון גוטמן, 1993.

¹³ Elon, A., *The Politics of Memory*, The New York Review of Books, October 1993, p. 3.

אינו תומך כלל בקיומה של השניות הזאת.¹² אך הגופה החדשה של האנטישמיות היהודית אינה מסתפקת בהפנתה אמות-המידה לבליה הנבקעת כביבול, על-ידי המדיניות והחברות השולטות. החוגים הללו אינם מסתפקים בתגובה לדרישות העולם הנכרי, במובן של גלמן; הם גם נוקטים בעדים משליהם בהתאם לקני המידה של חוקאַל קויפֿען. יהודים, יהדות ומדינת ישראל נשפטים לפי אמות-המידה מעוצנות ומחמירות, מרחיקות לכת, איש אינו מעז לשפט לפיקוח את פועלותיהם של מדיניות אחרות. היהודים שאינם שעבירצון מכך שמשלות בישראל קיבלו החלטות המושפעות מאינטראסים "יהודים" ייוזדים בתחומי מדיניות הפנים או החוץ, מתוך על המדיניה ביקורת מחמירה ביותר.

ביקורת זו כללה מஹאות פומביות שמטרתן לגייס דעת-קהל לא-יהוד בחרץ-ארץ כלוח על ממשלת ישראל. ככל נתן לצין שמקובל על חוגים אלה לפחות לגורמי-חוץ לא-יהודים כדי להשיג מטרות פוליטיות במשך כל הדורות. תופעה זו אפיינית לאנטישמי יהודים במשמעותה חוק השבות, למשל, המהווה ביטוי צורף למטרת הציווית של המדינה כמקבצת גלוות העם היהודי, כונה בידי גורמים ישראלים מסוימים בחק גזען, נוסח החלטת האו"ם לגבי הציווית כולה. חוגים אלה וואים בחוק השבות חלק מהמתען ההיסטורי היהודי שהוא מטען מיותר ועמיק על המדינה, לדעתם, ואחד המיתוסים שרצו לנפוץ ולטאטא אחת ולתמיד אל גל האשפה של העבר היהודי. מיתוסים אלה מעיבים על החשיבה הצלולה, כך הם טוענים, ומפריעים לראייה מציאותית של ההוויה ושל העתיד. הם מונעים מأتנו להכיר בזכות שבطنות העברים ובדרישותיהם (הטריטוריאליות, לרוב), ושל קבוצות או עמים אחרים (כגון ארצות-חבריות, הכנסייה הקתולית, ועוד). יהודים אלה לא היו מעטים לחוץ משפט כזה על מדיניות של מדיניות אחרות המבוקשות להגן על האינטראסים ההיסטוריים, התרבותיים, הדמוגרפיים או הטריטוריאליים שלהם.

איירונית מרה היא שהציווית התכוונה להקים מדינה שתהוו פתרון לביעית האנטישמיות. אך במקום לשמש פתרון לבעה, המדינה היה היא מוקד הבעה עצמה, הן ליהודיים אנט'-יהודים, והן לאנטישמיים לא-יהודים.⁹ למרבה אכובתם של אידיאליסטים ובאים בעלי כוונות טובות, לא ניתן היה לחשול את הגורמים האנטישמיים שפעולתם מושרת עמוק בתרבויות אירופה והמורח התייכון מאות שנים רק על-ידי "נוורמליזציה" של המועד החברתי-מדיני של העם היהודי. יהודים רבים, אשר העמיקו להיטמע באידיאולוגיה ותרבות הלאי-יהודית ושורשיהם

¹⁴ Fisch, H., *The Zionist Revolution* (London: Weidenfeld and Nicolson, 1978).

¹⁵ לדוגמה ראה את ספריו של אליעזר שביד: מול-דת ואץ יעדת (תל-אביב: עם עבד, 1979); יהדות ותרבות היה-לויית (תל-אביב: הוצ' הקיבוץ המאוחד, 1981); תולדות תנועות יהודית-ציונית, יהדותית במאה העש' ריס (תל-אביב, דבר, 1990).

לצמיחה של התנועה הציונית בסוף המאה הקודמת ובראשית המאה הזאת, עד מלחמת-העולם השנייה, התלווה התערורות רוחנית יהודית שנקטעה על-ידי כוחות הרים. היו אmens ניסיונות לבש חזון של חיים יהודים מודרניים בסביבה יהודית וחלק נכבד של החשיבה היוצרת החזיבית, מבחינת היהדות והציונות, נוצר לפני קום המדינה. אבל מאENCH רוחני זה טען תחיה, ואין להמתין עד שתש��וט הארץ מכל דאגות הנחלה הטריטוריאלית.

תקופתנו אינה "פוסט-ציונית", נגזרדים של השסים להציג על קבורת היהודות.علاיה ההמנית שהגענה לישראל בעידן זה, וזו שעתידה עוד להגיע, מחייבת פעילות רוחנית וחינוכית יהודית-ציונית. הציונות, כמחפה מהותית בחינוך האלומים והרוחניים, רק החלה. האתגר הגדול של מהפכה זו עומד על מפתן ■ האלף החדש המשמש ובא ■

לפיתוח, ואין הם מהווים מהות או מטרה של חייו העם היהודי.

בשלב הבא בהיסטוריה היהודית של ישראל צריך יהיה להקים מאמץ מרוכז כדי להבהיר ולטפח את הממד היהודי של הציונות, במלוא מובן המילה. זהה פניה אל היהודים הנהנים מפרקתייה של הריבונות המדינית הישראלית בארץ-ישראל להציב את טיפול התרבות היהודית במובן הרחב ביותר בראש סדר העדיפויות של הקioms הלאומי.

לא יוכל להיות את העבר מחדש, ולא יוכל להיות כאלו אנו חיים בעבר. אבל עם זאת לא יוכל להתייחס לעתיד כל דבר מובטח ומובן מאליו. علينا ליצור עתיד יהודי מתוך כלל ירושתנו הגדולה.¹⁵ הפרדה המשפטית והסמנית בין "יהודי" ו"ישראל" היא הפרדה חסרת-תקדים וגם אין לה עתיד. "יצור" כזה, שבו יהודים אנטישמיים מצאים יש מאין, קיים בדמיונים בלבד.

אם תכטוש את השמאן במכתש לא תסור מעליו איולטו.